

INHOUD

Inleiding	9
De kebon	11
De parelduiker	13
Fordata	15
Niets blijft lang geheim	18
De waterbron	20
De brief	22
Sopi, tabak en haaiantanden	25
Sergeant De Kock	26
'Ons' Indië na de Tweede Wereldoorlog	31
De tangsi	37
Indonesië wordt onafhankelijk	42
Het gevecht om Ambon	47
De aankomst	50
Woonoord Lunetten	59
Ambonezen, Keiezen en Tanimbarezen	62
Woonoord Eerde	68
Zelfzorg	76
Volkssanatorium voor Borstlijders	79
Jacob	86
Adams winkeltje	90
Van hout naar steen	95
Rijssen	101
Natte voeten	102
Moni	105
Een maand of vijf, zes	109
Het Moederhuis	115
Moeder en dochter	123
De jonge bloemen van Larat	126

Terug naar Indonesië	131
De aanval	132
Henriëtte	138
De strijd voor een eigen staat	144
De kapingen	151
Voorzichtige toenadering	156
Terug naar Fordata	163
Gezamenlijke Verklaring	170
Tussen twee generaties	172
Kerusuhan, Oorlog op de Molukken	178
Aisha	182
Zo Nederlands als wat	186
Dankwoord	189
Geraadpleegde literatuur	191

INLEIDING

In een klein kamertje in het ziekenhuis van Zwolle verzamelen de kinderen en de klein- en achterkleinkinderen zich rondom het bed van Adam Woearbanaran. Ze zijn gekomen om afscheid te nemen. Ze praten zachtjes met hem en met elkaar, ze troosten zijn vrouw Jublina, die onafgebroken zijn hand vasthoudt, ze huilen, bidden en zingen. Dan zet iemand het lied 'Geef mij kracht' in. Anderen vallen bij, de een in het Nederlands, de ander in het Maleis, mannen- en vrouwenstemmen, jong en oud, allemaal geschoolde zangstemmen. De hele familie deelt het verdriet om hun vader, grootvader en overgrootvader en viert hun verbondenheid. Samen zingen ze Adam het leven uit.

In de *Gereja Protestan Maluku Tenggara Jemaat*, de protestantse kerk voor Zuidoost-Molukkers, komen ruim vijftienhonderd mensen bij elkaar voor Adams begrafenis. Op de eerste rijen zitten Adams vrouw, zijn drie dochters en zes zoons, 36 klein- en drie achterkleinkinderen. Allemaal zijn ze gekleed in de traditionele kleding van Fordata, het eiland waar Adam en Jublina geboren zijn. De mannen dragen een geweven jasje, de vrouwen felgekleurde, roze sarongs. Ook Adam draagt zijn beste pak. Zijn zoon Jacob heeft zorgvuldig de naden aan de achterkant opengeknipt, zodat Adams ziel uit zijn lichaam kan vertrekken.

Na de kerkdienst rijdt de hele stoet van Zwolle naar Adam en Jubliana's huis in Wijhe. Daar stappen Mick, Adams oudste zoon, en diens oudste zoon Gianni uit om de voor- en achterdeur tegen elkaar open te zetten. Nu kan Adams geest voorgoed zijn huis en deze wereld verlaten.

Adam is 76 jaar geworden. Daarvan heeft hij er 54 in Nederland doorgebracht. Dat was nooit de bedoeling. Als 22-jarige KNIL-militair kwam hij in 1951 voor slechts een paar maanden naar Nederland. Daarna zou hij, en alle andere 12500 Molukkers met hem, terugkeren naar zijn geboorteland. Maar 54 jaar later wist Adam zeker dat hij in Nederland begraven wilde worden. Zijn wortels lagen weliswaar op de Molukken, maar zijn hart en ziel waren meeverhuisd naar Nederland. Dit boek gaat over wat er in die tussentijd gebeurd is.

Het verhaal van de familie Woearbanaran wordt verteld door Adams vrouw Jublina, hun oudste dochter Moni, hun eerste kleindochter Henriëtte en hun achterkleindochter Aisha. De algemene en de persoonlijke verhalen lopen door elkaar. Dit boek gaat over Molukkers in Nederland en over de lotgeval- len van vier generaties Woearbanaran. Het gaat over het verraad van de Nederlandse overheid, die de Molukse KNIL-soldaten in de steek liet, maar ook over het verraad van de Molukse gemeenschap die Moni in de steek liet toen ze te jong zwanger werd. Het gaat over de strijd van de treinkapers, die mensen vermoordden om aandacht te krijgen voor hun verlangen naar een eigen staat, en over de strijd van Henriëtte, die er aan de buitenkant Moluks uitziet, maar zich vanbinnen zo Nederlands als wat voelt. Het verhaal eindigt als Aisha, de jongste Woearbanaran uit dit verhaal, met haar overgrootmoeder meereist naar het eiland waar hun gezamenlijke geschiedenis ooit begonnen is. Bij terugkomst concludeerde zij: 'Wij zijn Nederlands, zij zijn Indonesisch. Dat is wel een groot verschil hoor.'

Over dat verschil gaat *Zo Nederlands als wat*.

Linda Huijsmans, augustus 2012

DE KEBON

Het is nog vroeg in de ochtend als de zeventienjarige Jublina Tanwey op weg gaat naar de kebon om bananen te plukken. De vruchten zijn rijp en omdat de natte moessons niet lang meer op zich zullen laten wachten, is het zaak ze snel te oogsten. Vanavond zal haar broer met de boot naar Larat gaan, het eiland aan de overkant van de baai, om het fruit aan de Chinese handelaars te verkopen.

De kebon ligt een flink eind buiten het dorp, maar nu de mand op haar hoofd nog leeg is, kan Jublina lekker doorlopen. Ze geniet van deze tijd van de dag. De vallei rechts beneden dampd in de ochtendzou die nu snel warmer wordt. Ze hoort het geluid van vogels die fluiten en het flosj flosj van haar eigen slippers die het losse zand doen opstuiven. In de verte glinstert Laut Banda, de Bandazee, met hier en daar een stipje: vissersbootjes die met de buit van de afgelopen nacht op weg zijn naar huis.

Jublina geniet van deze tijd van de dag. Het is het enige moment waarop ze even alleen kan zijn. Jublina's twee zussen zijn allang getrouwd en het huis uit. Samen met haar moeder zorgt Jublina voor het huishouden en voor de beide mannen in huis; Willem, de broer die net boven haar komt, en hun kleine broertje Octavio, van tien.

Tijdens haar wandeling passeert Jublina enkele ruïnes van huizen, en dan denkt ze aan de oorlog die nu twee jaar voorbij is. Aan de Japanse soldaten die hier alles kapotmaakten en daarna jonge mannen dwongen de oogst in scheepjes te laden en naar Larat te brengen zonder dat ze iets voor hun eigen families mochten achterhouden. En ze denkt aan vorige week, toen ze voor het eerst sinds tijden met een heleboel vrienden en vriendinnen uit de kampong en andere dorpen van het eiland naar

Larat was geweest. Ze had de hele dag plezier gehad en geen moment hoeven denken aan thuis, aan haar moeder en het werk dat allemaal bleef liggen. Dan hoort ze voetstappen achter zich. Ze kijkt niet om, maar onwillekeurig begint ze langzamer te lopen.

‘Selamat datang,’ klinkt het als het slepende geluid van slippers tot vlak achter haar genaderd is. Ze herkent de diepe stem van Adam Wuarbanaran die haar goedemorgen wenst. Jublina bloost, maar dat kan hij gelukkig niet zien. Aan Adam denkt ze ook vaak tijdens haar ochtendwandelingen. Hij is de jongste zoon van een van de meest vooraanstaande families uit het dorp. Zijn familie bezit bijna de helft van alle grond op Fordata. Jublina en Adam komen elkaar al sinds hun kindertijd regelmatig tegen. Hij was de afgelopen week ook mee naar Larat en probeerde toen de hele dag haar blik te vangen. Op de terugweg was hij naast haar komen zitten en hadden ze voor het eerst met elkaar gepraat. Daarom verbaast het haar nu niet hem hier te zien. Ze groet hem terug en kijkt op. Adam versnelt even zijn pas, tot hij naast haar loopt.

‘Moet je naar Adodo?’ vraagt Jublina. Als Adam onderweg is naar het dorp iets verderop, moet hij onvermijdelijk langs de tuin van Jublina’s familie. Dat zou de enige verklaring zijn dat hij deze weg neemt. Maar wat is hij vroeg! De meeste mannen slapen nog op dit uur van de dag.

‘Ja,’ zegt Adam. Meer niet. Zwijgend lopen ze verder.

Zijn parang, een groot kapmes, bungelt vervaarlijk aan zijn broeksband.

‘Geef dat aan mij,’ zegt ze in een opwelling, en ze blijft staan. ‘Straks denken de mensen nog dat we samen naar de tuin gaan en dat jij me komt helpen.’

Even aarzelt Adam. Dan verschijnt er een grote grijns op zijn gezicht. Hij loopt nog een paar passen zwijgend door, alsof hij niet zeker weet wat hij moet doen. Dan tilt hij de mand van haar hoofd, zet die op de grond en legt zijn grote mes er voorzichtig in. Als hij overeind komt kijkt hij haar even aan. Snel wendt Jublina haar blik af. Ze zet de mand opnieuw op haar hoofd.

Als ze bij Jublina's tuin zijn aangekomen, loopt Adam helemaal niet verder. Hij gaat op een grote steen onder een palmboom zitten. Hij steekt geen vinger uit. De kans dat iemand hen samen ziet wordt nu alleen maar groter. Hij kletst honderduit. Pas als Jublina zoveel bananen heeft geplukt dat haar mand uitpuilt en ze aanstalten maakt om terug te lopen, staat hij op. Hij helpt haar de zware mand op te tillen en loopt dan voor haar uit naar de weg. Daar slaat hij rechts af en sloft alsnog in de richting van Adodo. Het droge stof van de weg waait op rond zijn voeten en schittert in de zon die inmiddels hoog aan de hemel staat. Jublina kijkt hem na, slaat dan af en loopt terug naar hun dorp.

DE PARELDUIKER

Jublina is allang geen achttien meer, en ook de tachtig is ze inmiddels ruimschoots gepasseerd als ze deze herinneringen ophaalt aan hoe Adam haar het hof maakte. Toch is het niet moeilijk om in de oude, tengere vrouw het meisje van toen te herkennen. Als ze vertelt over die dag dat haar leven met Adam begon, stralen haar ogen. Over haar jeugd praat ze in het Maleis, maar ze giechelt als ze er in het Nederlands aan toevoegt: 'Ik had wel verwacht dat het zou gaan gebeuren, maar mij ging het allemaal een beetje te snel.' Verliefd was ze nog niet. 'Ik vond hem wel leuk, maar de liefde kwam pas later. Die heeft tijd nodig om te groeien.'

Ze heeft Adam nooit gevraagd of hun ontmoeting een kwestie van toeval was, of dat hij het zo gepland had, maar over een antwoord op de vraag hoeft ze niet lang na te denken. 'Over dat soort dingen spraken we nooit. Maar Adam wist altijd precies wat hij wilde en hij zorgde dat hij het kreeg. Tijdens dat uitje op de boot heb ik hem verteld dat ik de volgende dag naar de kebon zou gaan om bananen te plukken en de aardappels en mango's te verzorgen. En niet alleen de volgende ochtend, maar elke dag totdat het regenseizoen zou beginnen.'

Jublina herinnert zich dat Adam die keer na hun ontmoeting bij de tuin honderduit vertelde over het parelduiken dat hij vaak met zijn broer deed. De Molukse eilanden liggen boven op een koraalrif. Adam mocht voor het eerst met zijn oudste broer Johan mee de zee op toen hij twaalf was. Natuurlijk kende hij het koraal dat vlak voor de kust van het eiland lag. Een paar stappen in de Bandazee waren voldoende om de puntige krijtformaties aan je voetzolen te voelen. Je kon ze er lelijk aan openhalen. Maar de sensatie die hij voelde toen hij, met de duikbril van Johan op en met zijn longen vol met lucht, steeds dieper dook, was onbeschrijfelijk. Hij kon er mooi over vertellen en schetste Jublina die ochtend, vanaf zijn koele steen in de schaduw, een levendig beeld van het leven onder water. 'Er schieten vissen langs je benen en onder je buik door. Ze hebben prachtige kleuren, de ene nog feller dan de andere.'

Het duiken was vooral ook een prestigestrijd. Hoe groter en glanzender de parel waarmee een jonge man boven water kwam, hoe hoger zijn positie in de rangorde. De Chinese handelaars waren dol op die mooie, glimmende sieraden en gaven er een goede prijs voor.

Over zijn angsten sprak Adam niet, maar net als hij kende Jublina de verhalen over jongens die te lang onder water waren gebleven op zoek naar die ene, nog mooiere parel. Hij schepte liever op over die man op Aroe, het eiland iets verderop, die met een woeste schreeuw boven was gekomen, amechtig naar adem happend, met in zijn hand een grote schelp waarin een schitterend witte parel glansde.

Zo'n grote vangst kwam maar zelden voor. Meestal was de buit nul, of waren het zulke kleine pareltjes dat de Chinezen er hun neus voor ophaalden en er niet meer dan een paar centen voor overhadden.

Maar gisteren had hij geluk gehad, vertelde Adam. Heel veel geluk. Toen hij, eenmaal terug in de boot, met een mes de oesterschelpen had opengemaakt, had hij bij een ervan een parel aangetroffen. Niet zo'n grote die hem een rijk man zou kunnen maken, maar wel een hele mooie. 'Hij schepte op, steeds maakte

hij het verhaal een beetje mooier. Toen ik daar om lachte werd hij een beetje boos. Adam was een trotse man. Hij hield van mooie dingen.’

Vlak voor ze de tuin uit gingen beloofde Adam Jublina dat hij de volgende dag de parel voor haar mee zou nemen. Dan kon ze die met eigen ogen zien.

FORDATA

De families van Jublina en Adam woonden al sinds mensenheugenis op Fordata. Het kleine eiland is een van twaalf bewoonde eilanden van de in totaal 66 die samen de Tanimbar Archipel vormen. Fordata is klein; zo'n 25 kilometer in de lengte, en een paar kilometer breed. Er liggen vijf dorpen en Adam en Jublina komen allebei uit Waleran, aan de noordwestkant van het eiland. Tanimbar hoort sinds de twintigste eeuw bij de Indonesische provincie Maluku, op bijna zeshonderd kilometer van de hoofdstad Ambon. Hemelsbreed is Australië dichterbij; de stad Darwin ligt ruim vierhonderd kilometer zuidelijker.

De Verenigde Oost-Indische Compagnie, de *voc*, kwam al in 1605 aan op de Molukken. De Nederlandse handelsmaatschappij was vooral geïnteresseerd in de kruidnagel en nootmuskaat die alleen in dit gebied groeiden. Ze vestigde haar machtscentrum op het centraal gelegen Ambon. Dat was al eeuwenlang het belangrijkste centrum voor de specerijenhandel. Doordat de Tanimbareilanden zo ver van hun handelscentrum lagen, kwamen de Hollanders er zelden tot nooit. Waarom zouden ze ook. Er groeide geen nootmuskaat, geen foelie of andere kruiden waarmee ze geld konden verdienen.

Zo rond 1825 begonnen de Nederlanders systematisch inspectietochten door Indië te organiseren met als doel het hele gebied in kaart te brengen, alle bewoners ervan te doordringen dat de Hollanders de baas waren en ze *en passant* te beschaven en tot het christendom te bekeren.

Luitenant Diederik Kolff junior was een van de zeemannen die de opdracht kreeg om zo'n inspectiereis te maken. In het voorjaar van 1825 vertrok hij met zijn oorlogsbrik Dourga naar de Tanimbararchipel. Tijdens zijn reis hield hij een dagboek bij, waarin hij uitgebreid schetste wat hij onderweg allemaal tegenkwam. In de vroege ochtend van 26 mei zette hij koers naar het eiland dat hij 'Vordata' noemt. Hij beschreef tot in detail wat hij zag:

*Van deze kant af gezien lijkt het eiland heuvelachtig. De kust is begroeid en draagt de tekenen van ongewone vruchtbaarheid. Zelfs de flanken van de hoogste heuvels zijn bekleed met prachtige tuinen, van elkaar gescheiden door kolossale kokos- en andere bomen. Het schitterende landschap dat zich voor ons opende, de majesteitelijkheid van de met bossen bedekte heuvels, de pittoreske schoonheid van het hele land en de luxe-
euzе begroeiing van vegetatie, dit alles samen gaf een aanblik die te overweldigend was om met mijn bescheiden pen te beschrijven.*

Kolff en zijn mannen wilden aan land gaan, maar dat bleek nog helemaal niet zo gemakkelijk. Toen Kolff een poging deed de zuidpunt van het eiland te rondenvan, raakte de Dourga in de nauwe doorgang tussen Fordata en Larat aan lagerwal. Door de windstilte die daar eerder regel dan uitzondering was, dobberde het schip een paar dagen tussen tientallen kleine bootjes. Toen de wind na een paar dagen weer wat aantrok, probeerde Kolff het opnieuw en benaderde 'Vordata' vanaf de andere kant, de kant van Waleran. Daar liet hij het anker uitgooien en probeerde vervolgens met een klein bootje naar de kust te varen om zijn brik daar met zware touwen rond de bomen te laten vastmaken. Maar daarvoor kreeg hij de kans niet:

Zoowel hier als op al de Zuid-Oostereilanden, heeft de inlander de gewoonte, de Hoofden der dorpen naar boord in groote massa te vergesellen. Men is buiten staat, hen van boord af te houden,

omdat zij door alle gaten heenkruipten, zodat men onverwachts een paar honderd welgespiede mannen op het schip ziet.

Kolff had het geluk dat de bevolking van Fordata hem goedgezind was. Hij werd ontvangen door:

... een zeer goed gemanierde jonge man, die ons verwelkomde met vele tekenen van vriendschap en zijn mooie jonge vrouw, met wie hij pas was getrouwd, tracteerde ons op sagoweer en tuak, of palmwijn.

Kolff was erg onder de indruk van de Tanimbarese vrouwen die, zo schreef hij, lichter van huid en 'Europeser' van uiterlijk waren dan hij tot dan toe had gezien. De vele sieraden, die door zowel de vrouwen als de mannen werden gedragen, bevielen hem. Hij merkte al snel op dat de vrouwen het meeste werk verzetten. 's Ochtends heel vroeg gingen de jonge, ongetrouwde vrouwen naar de plantages, om pas tegen zonsondergang terug te keren, met de vruchten van hun werk in manden op hun hoofd. De getrouwde vrouwen bleven thuis, waar ze zich bezighielden met huishoudelijke taken, de zorg voor de kinderen en het vee, en het bereiden van het eten.

De mannen besteedden het grootste deel van hun tijd aan wat Kolff 'oorlogsachtige activiteiten' noemt. Daartoe behoren redelijk onschuldige bezigheden als jagen, vissen en handelen, maar ook het uitvechten van ruzies tussen de dorpen onderling. Tijdens zijn verblijf hoorde hij over een jarenlange vete tussen het dorp Rumayaan en drie andere dorpen en hij nam zich voor daar wat aan te doen. Hij ging te voet naar Rumayaan. Eenmaal daar aangekomen liet hij zijn mensen met de Nederlandse vlag zwaaien, om te laten zien dat ze niet kwamen om oorlog te voeren. Kolff en zijn gezelschap werden welkom geheten met de woorden: 'Salamat detang, Tuda Compania': 'Welkom vertegenwoordiger van de Compagnie'.

Blijkbaar had zijn tussenkomst het gewenste effect want, zo schrijft later een bewonderaar van Kolff: 'En zo speelden den

Nederlanders in dezen Archipel overal de schoone rol van bevredigers.’

NIETS BLIJFT LANG GEHEIM

Als Jublina thuiskomt van de kebon, zit haar broer Willem op hun erf op haar te wachten. Hij zit op zijn hurken, met zijn grote blote voeten op het zand, en volgt haar met aandachtige blik. Hij zegt niets, dat maakt haar zenuwachtig. Willem wacht tot ze haar mand met bananen op de grond heeft gezet en staat dan op.

‘Wat is dit?’ vraagt hij en vist Adams parang tussen de oogst uit. Ze ziet een diepe frons tussen zijn wenkbrauwen als hij haar aankijkt. ‘Die is niet van ons. Hoe kom jij daar aan? Met wie was jij in de kebon?’

Jublina schrikt van zijn heftige toon. Niets blijft lang geheim in het Waleran anno 1947, dat weet zij natuurlijk ook, maar ze had niet gemerkt dat iemand haar en Adam die ochtend samen had gezien. Ze protesteert en verzet zich tegen de conclusies die haar broer allang getrokken heeft, maar ze weet dat het geen zin heeft. Ze kent de regels van het spel. Ze sputtert nog wat tegen, maar de uitkomst staat vast.

‘Adam Wuarbanaran liep met me mee naar de tuin, verder niets! We hebben alleen wat zitten kletsen. Hij heeft geen vinger naar me uitgestoken.’

Hun kleine broertje laat zijn speelgoed voor wat het is en is dichterbij geslopen. Hij staat nu vlak achter Willem en kijkt Jublina met grote ogen aan. Hij is er niet aan gewend dat ze hun stem verheffen. Zijn broer en zijn zus hebben nooit ruzie.

Dan ziet Jublina Maria aankomen. Haar oudste zus rent zo hard als haar strakke sarong het toestaat. Vlak daarachter stuift Sarmalina, haar tweede zus, naar hun ouderlijk huis. Ook zij hebben gehoord wat er aan de hand is. De ontmoeting van die ochtend heeft consequenties. De eer van Jublina, en daarmee van de hele familie, staat op het spel. De adat, de regels en ge-

bruiken van het eiland, schrijft voor dat als een jongen en een meisje van huwbare leeftijd samen gezien worden zonder gezelschap van anderen, ze beschouwd worden als verloofd en zo snel mogelijk moeten trouwen.

Nog diezelfde dag loopt de omroeper door het dorp en schreeuwt het nieuws rond. Voor iedereen die het nog niet wist en alle anderen die er geen genoeg van krijgen, vertelt hij het nog een keer: Adam Wuarbanaran en Jublina Tanwey moeten voortaan behandeld worden én zich gedragen als een echtpaar. De traditionele trouwplechtigheid zal binnenkort plaatsvinden. De voorbereidingen voor het trouwfeest kunnen beginnen.

Aan het eind van de middag komt Adam haar halen. Jublina heeft al haar spullen bij elkaar gepakt en zit binnen te wachten. Vandaag nog zal ze bij haar schoonfamilie intrekken. Ze is nerveus. Ze kent Adams moeder niet zo goed. Wat als die haar niet mag? Of als ze haar als haar sloofje laat werken en zelf lui achterover gaat zitten om haar de hele dag uit te schelden? Jublina kent de verhalen. Ze hoort ze vaak genoeg. Vanaf het moment dat ze verloofd is, hoort een meisje bij de familie van haar man, maar echt familie wordt ze nooit. Er zijn vrouwen die er plezier in hebben het leven van hun schoondochters tot een hel te maken. Zal mevrouw Wuarbanaran ook zo zijn?

Jublina kijkt op. Er valt een donkere schaduw het huisje binnen. Iemand staat in de ingang van het lemen huisje en houdt het daglicht tegen. Adam doet een stap naar binnen en glimlacht. Hij neemt Jublina's hand en helpt haar op te staan. Ze pakt het bundeltje met haar spullen op en wil naar buiten lopen, maar hij houdt haar tegen. Een van zijn handen vouwt hij langzaam open. In de palm ligt een heel dun gouden kettinkje met daaraan een prachtige, kleine parel. Jublina bloost en ze hoopt dat het donker genoeg is zodat Adam dat niet ziet. Voorzichtig pakt hij het kettinkje op en gebaart haar zich om te draaien. Ze voelt zijn grote handen trillen in haar nek als hij probeert het petieterige slotje dicht te krijgen. Dan lopen ze samen naar buiten. Op het erf staan Jublina's moeder, haar twee grote zussen,

haar kleine broertje en Willem dicht bij elkaar. Adam maakt een beleefde buiging naar Jublina's moeder en zegt: 'Ik beloof u dat ik goed voor uw dochter zal zorgen.' De oude vrouw pakt zijn beide handen vast, kijkt hem aan en knikt ernstig. Dan laat ze ze los en haast zich naar binnen.

DE WATERBRON

Adam komt uit een familie van aanzien. Dat komt doordat de Wuarbanarans de eigenaar zijn van de waterbron net buiten het dorp, boven op de berg. Die bevoorrechte positie geeft ze het recht deel uit te maken van de dorpsraad, die uit zijn midden het dorpshoofd kiest. De vondst van de waterbron, door de overgrootvader van Adam, gaf de familie ook hun naam: Wuarbanaran betekent: 'de mooie, rechtvaardige berg'.

Het verhaal van overgrootvader Abrehen wordt vaak verteld op feesten en alle kinderen moeten het vanbuiten leren, opdat zij het later weer aan hun eigen kinderen kunnen doorvertellen. Dat is geen probleem want het is een prachtig verhaal, dat door iedere verteller weer een beetje mooier en spannender gemaakt wordt. Ook Adam heeft het van kleins af aan dikwijls gehoord en tijdens het luisteren stelde hij zich voor hoe het geweest moet zijn om zo'n unieke ontdekking te doen. Als eerbetoon was het hoofd van zijn overgrootvader vlak bij de bron begraven, onder een steen. Als Adam daar was, keek hij met ontzag naar de steen en fantaseerde dat ook hij op een dag iets bijzonders zou doen. Iets waardoor niemand op het eiland hem ooit zou vergeten. Iets wat hem onsterfelijk zou maken.

Abrehen was nog een jongen toen hij er op een warme dag met zijn hond op uittrok. Samen liepen ze over het strand, langs de kleine huisjes met muren van bamboe en daken van palmbladeren. De meeste stonden op palen en hadden een trap die boven midden in de gezamenlijke leefruimte uitkwam. Onder

een van de huisjes zat Abrehens tante in de schaduw, met een groep vrouwen. Ze waren bezig met het weven van ikatdoeken en kletsten de hele tijd met elkaar.

Voorbij het dorp werd het strand snel smaller en Abrehen liep omhoog, in de richting van de tuinen in de heuvels. Op het heetst van de dag besloot hij verkoeling te zoeken in de schaduw van een hoge palmboom en viel in slaap. Toen hij wakker werd, was de hond verdwenen. Abrehen sprong overeind en begon hem te roepen. Opeens kwam het beest hem vrolijk kwispelend tegemoet. Vlak voor zijn voeten stopte hij, blafte een paar keer en schudde enthousiast zijn vacht uit. Tot Abrehens grote verbazing bleek de hond kletsnat te zijn. Hoe kon dat nou? Hierboven was helemaal geen water! Waar was het beest dan geweest?

‘Zoek,’ zei hij tegen de hond, ‘zoek.’ Maar veel aansporing had die niet nodig. Hij draaide zich blaffend om en samen liepen ze het dichtbegroeide deel van het bos in. Zijn baasje liep achter hem aan, duwde wat takken opzij en stuitte op wat de ingang van een grot leek te zijn. De hond verdween door een smalle opening naar binnen. Voorzichtig volgde de jonge man het beest en stuitte op een grote waterbron, die ter plekke uit de grond leek te ontspringen.

Vers water was schaars in het dorp. Iedere dag liepen kinderen kilometers ver om water te halen zodat hun moeders konden koken. Deze bron was een godsgeschenk. Het liefst zou Abrehen meteen terug willen rennen naar het dorp om het grote nieuws aan iedereen te vertellen, maar dat deed hij niet. Nog niet. In plaats daarvan zakte hij op zijn knieën en dankte zijn voorouders voor deze kostbare vondst.

’s Avonds nam hij zijn broer in vertrouwen en de volgende dag liepen ze samen terug naar de plek waar het kostbare water ontsprong. Omdat hij de bron had ontdekt, was Abrehen – en daarmee zijn familie –, de eigenaar ervan geworden. Zijn voorouders hadden hem hierheen geleid en hem dat kostbare cadeau gegeven. Wie de waterbron wilde bezoeken, om er drinkwater te halen of alleen maar even af te koelen onder de waterstraal, moest een lid van de familie Wuarbanaran vragen hem of haar

te vergezellen. Alleen de Wuarbanarans wisten welke gebeden ze moesten zeggen om de toestemming van de voorouders af te smeken en om van hen te vernemen welke offers ze verlangden.

DE BRIEF

Jublina's overgrootvader woonde in dezelfde tijd aan de andere kant van het dorp. Hij en Abrehen Wuarbanaran moeten elkaar gekend hebben. Jublina's voorouders heetten toen nog Foën en hoorden ook tot de invloedrijke families. Regelmatig stuurden ze een zoon naar Aroe of zelfs Ambon om naar school te gaan en meer te leren dan op de dorpschool mogelijk was.

Op een dag kreeg Jublina's overgrootvader bezoek van een vertegenwoordiger van de familie Tanwey, die een dorp verder woonde. Die had een opmerkelijk verzoek. De familienaam dreigde uit te sterven en opa Foën zou een flinke som geld krijgen als hij bereid was zijn achternaam te veranderen en zich voortaan Tanwey te noemen. Daar hoefde opa Foën niet lang over na te denken. Voortaan werden hij en zijn nakomelingen Tanwey genoemd.

Er veranderde nog iets ingrijpends in het leven van de familie Tanwey en van het hele dorp. Rond 1910 waren vooral katholieke missionarissen actief in de Tanimbarese archipel. Zij bouwden er missieposten en namen paters mee om het geloof onder de 'heidenen' te verspreiden. Toen op een dag een missionaris in Waleran verscheen en naar de orang kaja vroeg, de dorpsoudste, kreeg hij nul op het rekest. Abrehen Wuarbanaran was er niet. Hij was op reis, naar Ambon, en zonder zijn toestemming konden de dorpingen niet zomaar het katholieke geloof aannemen. In afwachting van zijn terugkomst schreef de dorpsraad Abrehen alvast een brief: 'Er is hier een missionaris die wil dat we katholiek worden. Wat moeten we doen?'

Een week later kwam het antwoord: 'Doe niets,' stond er in de brief. 'Ik neem voor jullie het geloof van Ambon mee.'

Tijdens zijn verblijf in de hoofdstad had de opa van Adam zijn ogen goed de kost gegeven. Hij zag hoeveel voorrechten de protestantse Ambonezen kregen van de Hollandse overheersers en besloot dat het loonde om hun geloof aan te nemen. Protestants-christelijke Ambonezen hadden eigen scholen, eigen leerkrachten en geld voor deugdelijke leerboeken. Hun kinderen leerden lezen en schrijven in hun eigen taal én in het Nederlands, wat ze toegang gaf tot de beter betaalde banen in dienst van de Hollanders. Dat leek de orang kaja een aantrekkelijke optie voor zijn mensen en daarom besloot hij dat ze allemaal protestants zouden worden.

Na zijn thuiskomst ontstond er echter tweespalt in de dorpsraad. Een deel bleek gevoelig voor de overtuigingskracht van de katholieke missionarissen, en het andere deel wilde liever het oordeel van de dorpsoudste volgen. Ze kwamen er niet uit. Bij wijze van compromis besloot de orang kaja toen maar het dorp in tweeën te delen, met de begraafplaats in het midden als grens. Waleran aan de ene kant werd protestant, terwijl Sofyanin katholiek zou worden. Dat had flink wat verhuizingen tot gevolg en ook de familie Tanwey verkaste naar de protestantse kant van het dorp.

Het protestante geloof en de wekelijkse kerkgang werden deel van de routine van het dagelijks leven in Waleran. De dorpelings luisterden naar de Ambonese assistent-dominee, die er in slaagde de eeuwige en altijd bloedige vetes tussen de dorpen onderling te verminderen. Vijanden werden niet langer onthoofd, wat lange tijd gebruikelijk was geweest, en alle kinderen mochten naar school. Behalve het Bahasa Fordata, de taal van het eiland, leerden ze daar ook Maleis, de voertaal op Ambon. De dominees deden hun best, maar de enorme invloed die de voorouders op het dagelijks leven van de Tanimbarezen hadden konden ze niet veranderen. Die beschermden, straften, beloonden of waarschuwden hun nakomelingen en moesten daarom koste wat kost in ere gehouden worden. Zij vormden de morele bewakers van het leven. Dat was altijd al zo geweest, dat zou nu niet veranderen.

Jublina mocht drie jaar naar school en daarna bleef ze thuis, om te helpen. Ze vond het jammer want ze was gek op school. Ze hield van lezen, kon mooi schrijven en vooral in rekenen was ze erg goed. Dat was belangrijk bij het handelen, want de Chinezen waren handige jongens. Wilde je iets aan ze verkopen of met ze ruilen dan moest je snel kunnen denken, leerde de meester zijn leerlingen.

Het ging er in de klas vaak streng aan toe. Wie te laat kwam moest 'pompen'; met je handen je oren vasthouden en dan eindeloos veel kniebuigingen maken. Net zo lang tot je niet meer kon. Of tot de meester zei dat je mocht stoppen.

Maar Jublina was nooit te laat gekomen. Ze was een braaf kind: een beetje verlegen, lief en zacht. Niet iemand die de grenzen opzocht. Regelmatig paste ze op de kleintjes uit de buurt. Dat gold als een eer, niet alleen voor haar maar ook voor haar zussen. Het betekende dat ze Jublina goed hadden opgevoed en dat ze een verstandige vrouw zou worden. Daarom mocht Jublina nooit nee zeggen als ze gevraagd werd. Of zij het zelf leuk vond, daar vroeg niemand naar. Maar nu durft ze wel toe te geven dat ze in die tijd vaak jaloers naar haar vriendinnetjes had gekeken die wel met elkaar mochten spelen. Dat wilde zij ook!

Adam was maar een paar maanden ouder dan Jublina. Hij was een nieuwsgierige, avontuurlijke jongen die meestal op het strand te vinden was als hij zijn broer niet hoefde te helpen met vissen of jagen. Ook zijn leven lag al voor hem uitgestippeld. Hij zou trouwen en veel kinderen krijgen. Als er een bruiloft of een ander groot feest op komst was, zou hij met de andere mannen gaan jagen op wilde zwijnen en die 's avonds boven een groot vuur roosteren, terwijl ze samen liederen zongen en dronken werden van de zelfgestookte palmwijn. Omdat hij bij een belangrijke familie hoorde, zou hij een bepalende rol kunnen gaan spelen in de gemeenschap. Hij zou lid worden van de dorpsraad en misschien zelfs tot dorpsoudste gekozen worden. Maar wat hem betreft kon dat allemaal nog wel even wachten. Hij was jong, hij had dromen. Hij wilde wel wat meer van de wereld zien dan de heuvels, de bomen en het strand van Fordata.